

МАЪМУРИЙ ИСЛОҲОТЛАР ЖАРАЁНИДА МАҲАЛЛИЙ ВАКИЛЛИК ОРГАНЛАРИ ФАОЛИЯТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАСИ

Шодмонов Бахтиёр Абдуллаевич

Ўзбекистон Республикаси Президенти хузуридаги Давлат бошқаруви
академияси таянч докторанти

АННОТАЦИЯ

Мазкур мақолада халқ депутатлари Кенгашлари фаолиятини такомиллаштириш бўйича сўнгги йилларда амалга оширилаётган ислоҳотлар ва бу соҳада қонунчиликда амалга оширилаётган ишлар таҳлил қилиб берилган. Шунингдек, муаллиф томонидан “Маҳаллий вакиллик органлари тўғрисида” қонун лойиҳасини такомиллаштириш бўйича таклифлар берилган.

***Калит сўзлар:** Маъмурий ислоҳотлар, маҳаллий давлат ҳокимияти органлари, маҳаллий вакиллик органлари, маҳаллий ижро органлари, халқ депутатлари Кенгашлари, депутат, ҳоким, қонун лойиҳаси.*

ВОПРОС СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МЕСТНЫХ ПРЕДСТАВИТЕЛЬНЫХ ОРГАНОВ В ПРОЦЕССЕ АДМИНИСТРАТИВНОЙ РЕФОРМЫ

Шодмонов Бахтиёр Абдуллаевич

Докторант Академии государственного управления при Президенте Республики
Узбекистан

АННОТАЦИЯ

В данной статье анализируются осуществленные за последние годы реформы по совершенствованию деятельности Советов народных депутатов и работа, проведенная в законодательстве в этой сфере. Также автором были внесены предложения по совершенствованию законопроекта «О местных представительных органах».

***Ключевые слова:** Административной реформы, местные органы государственной власти, местные представительные органы, местные исполнительные органы, Советы народных депутатов, депутат, хаким, законопроект.*

THE ISSUE OF IMPROVING THE ACTIVITIES OF LOCAL REPRESENTATIVE BODIES IN THE PROCESS OF ADMINISTRATIVE REFORM

Shodmonov Bakhtiyor Abdullaevich

base doctoral student of the Academy of Public Administration under the President of
the Republic of Uzbekistan

ABSTRACT

This article analyzes the reforms carried out in recent years to improve the activities of the Councils of People's Deputies and the work carried out in the legislation in this area. Also, the author made proposals to improve the draft law "On Local Representative Bodies".

Key words: *Administrative reform, local government bodies, local representative bodies, local executive bodies, Councils of People's Deputies, deputy, khokim, draft law.*

КИРИШ

Сўнги йилларда мамлакатимизда давлат ва жамият бошқаруви соҳасида мавжуд бўлган муаммоларни бартараф этиш учун маъмурий ислохотлар ўтказиш зарурати юзага келди. Шу сабабли маҳаллий давлат ҳокимияти органлари фаолиятини такомиллаштириш билан боғлиқ муҳим ислохотлар амалга оширилмоқда.

Ушбу ислохотларнинг ҳуқуқий асоси сифатида 2017–2021-йилларда Ўзбекистонни ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича ҳаракатлар стратегиясини ва унинг асосида қабул қилинган Маъмурий ислохотлар концепциясини айтишимиз мумкин. Ундан ташқари 2022-2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг Тараққиёт стратегиясида ҳам ушбу ислохотларнинг мантиқий давомини кўришимиз мумкин.

Тараққиёт стратегиясининг 2-мақсадида халқ депутатлари Кенгашларини ҳудудларда мавжуд муаммоларни ҳал қилишдаги асосий бўғинга айлантириш, 3-мақсадида эса маҳаллий давлат ҳокимияти органлари фаолиятининг институционал асосларини замон талабларига мослаштириш каби вазифалар белгилаб қўйилган [1]. Ундан ташқари Президентимиз ўзининг 2020 йил 29 декабрдаги Олий Мажлисга мурожаатномасида “Маҳаллий ҳокимлик ва Кенгашлар бундан 27 йил аввал, яъни, ҳокимлик институти жорий этилган дастлабки пайтда қабул қилинган қонун асосида ишламоқда. Бу ҳужжат бугунги ислохотларимиз талабларига мутлақо жавоб бермаслигини ҳисобга олиб, уни тубдан янгилаш зарур” [2] деган эди. Ана шу мақсадларни амалга

ошириш ва маҳаллий давлат ҳокимияти органларининг фаолиятини янада такомиллаштириш учун “Маҳаллий вакиллик органлари тўғрисида” [3] ва “Маҳаллий ижроия ҳокимияти тўғрисида” [4] қонун лойиҳалари ишлаб чиқилиб халқ муҳокамасига қўйилган.

Маҳаллий давлат ҳокимияти конституциявий ҳуқуқий институт ҳисобланади. Бунинг асосий сабаби шундаки, Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг XXI боби “Маҳаллий давлат ҳокимияти асослари. Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари” деб номланган бўлиб, унда маҳаллий давлат ҳокимияти органларининг ташкил этиш тартиблари, ваколатлари, мақоми ва вазифалари белгилаб қўйилган.

2023 йил 30 апрелдаги умумхалқ референдуми натижасида янги таҳрирда қабул қилинган Ўзбекистон Республикаси Конституциясида “халқ депутатлари Кенгашларига ҳокимлар бошчилик қилиши” ҳақидаги норма чиқариб ташланиб, “Халқ депутатлари Кенгашига унинг депутатлари орасидан қонунга мувофиқ сайланадиган раис бошчилик қилади” [5] деган норманинг киритилиши демократияни мустаҳкамлаш йўлидаги дадил қадам деб эътироф этиш мумкин. Чунки амалдаги конституциямизнинг 11-моддасида “Ўзбекистон Республикаси давлат ҳокимиятининг тизими — ҳокимиятнинг қонун чиқарувчи, ижро этувчи ва суд ҳокимиятига бўлиниши принципага асосланади” [6] деб белгилаб қўйилган бўлиб, ушбу уч ҳокимият бир-биридан мустақил ҳолда фаолият юритади. Ҳоким тегишли ҳудуддаги ижроия ҳокимиятига бошчилик қилган ҳолда шу ҳудуддаги вакиллик ҳокимияти органи бўлган халқ депутатлари Кенгашларига ҳам бошчилик қилиши бу – демократияда мос бўлмаган ҳодиса эди.

Янги таҳрирдаги конституциямизнинг яна бир афзаллик томони шундаки, 100 ва 101 моддаларда халқ депутатлари Кенгашларининг ваколатлари ва вилоятлар, туманлар, шаҳарлар ҳокимларининг ваколатлари аниқ белгилаб қўйилди. Аввал халқ депутатлари Кенгашларининг ва вилоятлар, туманлар, шаҳарлар ҳокимларининг ваколатлари умумий қилиб “Маҳаллий ҳокимият органлари” шаклида талқин қилинган эди. Бу икки органнинг ваколатларини ажратиб, аниқ белгилаб қўйилиши ҳам маҳаллий давлат органлари фаолиятининг самарадорлигини оширишда жуда муҳим воқелик бўлди.

“Сўнгги йилларда кўп ваколатларни Олий Мажлисга ўтказдик, уларни янада кенгайтиришни ўйлаяпмиз. Янги вазирни тайинлашда ҳам депутатлар иштирок этмоқда, режалари билан танишиб, маъқуллаяпти” [7]. Шунга мос равишда маҳаллий вакиллик органлари бўлган халқ депутатлари Кенгашларининг ваколатлари кенгайтирилиб, ҳокимларнинг кўпгина

ваколатлари Кенгашларга ўтказилиши ҳам ислохотларнинг мантиқий давоми бўлмоқда.

Янги таҳрирдаги конституциямизда маҳаллий давлат ҳокимияти органларига оид нормалар янгиланиб, демократик принциплар янада мустаҳкамланган бўлсада, маҳаллий давлат ҳокимияти органлари фаолияти ҳали 1993 йил 2 сентябрда қабул қилинган “Маҳаллий давлат ҳокимияти тўғрисида”ги қонун билан тартибга солинади. 2022 йил 27 декабрда норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар лойиҳалари муҳокамаси порталига жойлаштирилган “Маҳаллий вакиллик органлари тўғрисида”ги ва “Маҳаллий ижроия ҳокимияти тўғрисида”ги қонун лойиҳалари ҳали Олий Мажлис Қонунчилик палатаси муҳокамасига киритилмади.

Шуларни инобатга олган ҳолда “Маҳаллий вакиллик органлари тўғрисида”ги қонун лойиҳасини янада такомиллаштириш мақсадида, ушбу қонун лойиҳаси юзасидан бир қатор таклиф ва тавсияларимизни ишлаб чиқдик.

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОДЛАР

Мақолада Ўзбекистон Республикаси Конституцияси ва қонунлари, Ўзбекистон Республикаси Президентининг фармон, қарорлари ва нутқларидан методологик манба сифатида фойдаланилди. “Маҳаллий вакиллик органлари тўғрисида”ги қонун лойиҳасига таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқишда асосан контент таҳлилидан, шунингдек, илмий билишнинг анализ, синтез, тарихийлик ва мантиқийлик усулларида фойдаланилди.

МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

Юқорида айтиб ўтганимиздек, Маҳаллий давлат ҳокимияти органлари фаолиятини такомиллаштириш мақсадида “Маҳаллий вакиллик органлари тўғрисида”ги қонун лойиҳаси ишлаб чиқилган бўлиб, ушбу қонун лойиҳасига ўзимизнинг таклифларимизни ишлаб чиққанмиз.

“Маҳаллий вакиллик органлари тўғрисида”ги қонун лойиҳасида Халқ депутатлари Кенгашлари раиси ва унинг ўринбосарини ваколатлари кўрсатилмаган. Халқ депутатлари Кенгашлари раиси ва унинг ўринбосари янги ташкил этилган институт бўлиб, авваллари Халқ депутатлари Кенгашларига ҳокимлар раҳбарлик қилган (бу норма эски таҳрирдаги конституцияда белгиланган эди) [8].

Қонун лойиҳасида халқ депутатлари Кенгашлари раиси ва унинг ўринбосарини ваколатлари аниқ қилиб кўрсатилиши лозим. Халқ депутатлари Кенгашлари ҳудудлардаги вакиллик ҳокимияти органлари эканлигини инобатга олсак, давлатимиз олий вакиллик органи бўлган Олий Мажлис Сенати раиси ва Олий Мажлис Қонунчилик палатаси Спикерининг ваколатлари “Ўзбекистон

Республикаси Олий Мажлиси Сенати тўғрисида” [9] ги ва “Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси тўғрисида” [10] ги қонунларда белгилаб қўйилган. Агарда Халқ депутатлари Кенгашлари раиси ва унинг ўринбосарини ваколатлари қонун лойиҳасида аниқ белгиланмаса, оқибатда қонунчиликдаги бўшлиққа, халқ депутатлари Кенгашлари раиси ва унинг ўринбосари фаолиятида ваколатларидан четлашишга ёки ваколатларини тўлиқ бажара олмаслигига (бажармаслигига) сабаб бўлиши мумкин.

Қонун лойиҳасида халқ депутатлари Кенгашларининг фаолиятини (7-модда) ва Халқ депутатлари Кенгашида доимий асосда ишловчи Депутатлар корпусининг(21-модда) молиялаштириш манбалари аниқ белгиланмаган, ушбу молиялаштириш манбалари аниқ белгиланиши керак.

Халқ депутатлари Кенгашларининг ўз ваколатларини муваффақиятли амалга ошириши учун молиявий имкониятлар билан тўлиқ таъминланиши лозим. Масалан: “Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенати тўғрисида” [11] ги ва “Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси тўғрисида” [12] ги қонунларида Сенат ва Қонунчилик палатасининг фаолиятини молиялаштириш “Ўзбекистон Республикаси Давлат бюджети маблағлари ҳисобидан амалга оширилади ва ушбу бюджетда алоҳида сатрда назарда тутилади” деб белгилаб қўйилган. Халқ депутатлари Кенгашларининг фаолиятини молиялаштириш Давлат бюджетиданми ёки маҳаллий бюджетдан амалга оширилиши аниқ баён қилиниши зарур.

Қонун лойиҳасининг 6-моддаси “Маҳаллий вакиллик органларининг Ўзбекистон Республикаси бошқа маъмурий-ҳудудий тузилмалари давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари билан ўзаро муносабатлари” [13] деб номланган. Ушбу моддада халқ депутатлари Кенгашларининг маҳаллий ижроия органлари билан муносабатлари тўлиқ ёритилмаган.

Қонун лойиҳасида халқ депутатлари Кенгашларининг маҳаллий ижроия органлари билан муносабатлари, шунингдек, маҳаллий ижроия органларининг халқ депутатлари Кенгашлари олдида ҳисобдорлиги белгиланиши лозим.

2023 йил 30 апрелдаги умумхалқ референдуми натижаларига кўра янги таҳрирда қабул қилинган Ўзбекистон Республикаси Конституцияси 122-моддасида халқ депутатлари Кенгашларининг ваколатларига “ҳокимни лавозимга тасдиқлаш, унинг фаолияти тўғрисидаги ҳисоботларни эшитиш” [14] ва 125-моддасида “Вилоят, туман ва шаҳар ҳокими тегишли халқ депутатлари Кенгашига вилоятни, туманни, шаҳарни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг энг муҳим ва долзарб масалалари юзасидан ҳисоботлар тақдим этади” [15] деб белгилаб қўйилган. Ушбу нормалар яъни маҳаллий

ижроия органларининг халқ депутатлари Кенгашлари олдида ҳисобдорлиги “Маҳаллий вакиллик органлари тўғрисида”ги қонун лойиҳасида янада тўлиқроқ акс этиши зарур.

Қонун лойиҳасининг 10-моддасида “Халқ депутатлари Кенгашининг сессиялари халқ депутатлари Кенгашининг асосий иш шакли сессиядир. Халқ депутатлари вилоят, Тошкент шаҳар, туман, шаҳар Кенгашининг сессиялари Кенгаш раиси томонидан заруратга қараб бироқ, йилига камида икки марта чақирилади” [16] деб белгиланган. Бизнингча, йилига камида икки марта сессия чақириш етарли эмас.

Қонун лойиҳаси 10-моддасида сессия чақириш муддатини камида ҳар чорақда бир марта қилиб белгилаш лозим. Чунки қонун лойиҳасининг 42-моддасида “Туман (шаҳар) ички ишлар бошқармаларининг (бўлимларининг) бошлиқлари ҳар чорақда ва уларнинг ёшлар масалалари бўйича ўринбосарлари – ҳуқуқбузарликларнинг профилактикаси бўлимлари (бўлимлари) бошлиқлари ҳар чорақда халқ депутатлари туман (шаҳар) Кенгашларига ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш ва уларнинг профилактикаси ҳолати тўғрисида ахборотлар тақдим этади” [17] деб белгилаб қўйилган. Ушбу ахборотлар халқ депутатлари Кенгашининг сессиясида тақдим қилиниши ва депутатлар томонидан муҳофама қилиниши зарур. Шунинг учун ҳам сессия чақириш муддатини камида ҳар чорақда бир марта қилиб белгилаш лозим.

Қонун лойиҳасининг 26-моддаси “Суд ва ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг халқ депутатлари Кенгашдан мустақиллиги” [18] деб номланган. Фикримизча, “ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг халқ депутатлари Кенгашидан мустақиллиги” жумласи ҳокимиятлар бўлиниши принципига зид. Ушбу моддадаги “ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг” сўзини олиб ташлаб, “Суд органларининг халқ депутатлари Кенгашидан мустақиллиги” деб номлаш ва қайта таҳрир қилиш лозим.

Аёнки, суд ҳокимияти давлат ҳокимиятининг мустақил тармоғидир, лекин ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар давлат ҳокимиятининг ижро этувчи ҳокимият тармоғига тегишли бўлиб, давлат ҳокимиятининг вакиллик органи бўлган халқ депутатлари Кенгашининг назоратида ва унга ҳисобдор бўлиши лозим.

2023 йил 30 апрелдаги умумхалқ референдуми натижаларига кўра янги таҳрирда қабул қилинган Ўзбекистон Республикаси Конституцияси 116-моддасида “Вазирлар Маҳкамаси ўз фаолиятида Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси ва Ўзбекистон Республикаси Президенти олдида жавобгардир” [19] деб белгилаб қўйилган. Ушбу нормада давлатнинг ижро этувчи

ҳокимиятини амалга оширувчи органи (Вазирлар Маҳкамаси) давлат ҳокимиятининг вакиллик органи (Олий Мажлис) олдида жавобгарлиги белгилаб қўйилган бўлиб, бу норма маҳаллий даражада ҳам ишлаши лозим.

Қонун лойиҳасининг 28-моддасида “ҳалқ депутатлари вилоят ва Тошкент шаҳар Кенгашининг Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси ва қонунларига, Ўзбекистон Республикаси Президентининг фармонлари, қарорлари ва фармойишларига зид бўлган қарорлари Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Сенати томонидан бекор қилиниши”, “ҳалқ депутатлари туман ва шаҳар Кенгашлари қарорлари Ўзбекистон Республикаси Конституциясига, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси қонунлари ва қарорларига, Ўзбекистон Республикаси Президентининг қарор ва фармонларига, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси қарорларига, шунингдек юқори турувчи халқ депутатлари Кенгаши қарорига зид бўлса, тегишли вилоятлар ва Тошкент шаҳри халқ депутатлари Кенгашлари томонидан бекор қилиниши”, “маҳаллий вакиллик органларининг тегишли равишда Қорақалпоғистон Республикаси Адлия вазирлиги, вилоятлар ва Тошкент шаҳар адлия бошқармалари, тегишли равишда уларнинг туман (шаҳар) бўлимлари томонидан ҳуқуқий экспертизадан ўтказилмасдан қабул қилинган норматив-ҳуқуқий ҳужжатлари тегишли адлия органи киритган тақдимномага асосан шу ҳужжатни қабул қилган маҳаллий вакиллик органи томонидан бекор қилиниши” [20] каби нормалар белгиланган. Қонун лойиҳасининг 33-моддасида эса “ҳалқ депутатлари Кенгаши томонидан қабул қилинган ҳамда чиқарилган ҳужжатлар устидан фуқаролар, жамоат бирлашмалари, корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар томонидан суд тартибида шикоят қилиниши мумкин” [21] лиги белгиланган бўлиб, бунда суд халқ депутатлари Кенгаши томонидан қабул қилинган ҳамда чиқарилган ҳужжатлар устидан шикоят қилган фуқаролар, жамоат бирлашмалари, корхоналар, муассасалар ва ташкилотларнинг шикоятини қаноатлантирса ушбу ҳужжатлар суд томонидан ҳам бекор қилиниши мумкин. Шу сабабли қонун лойиҳасининг 28-моддасига “ҳалқ депутатлари вилоят, Тошкент шаҳар, туман ва шаҳар Кенгашларининг Ўзбекистон Республикаси Конституциясига, Ўзбекистон Республикаси қонунлари ва Олий Мажлиси қарорларига, Ўзбекистон Республикаси Президентининг қарор ва фармонларига, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси қарорларига зид бўлса суд органлари томонидан ҳам бекор қилиниши мумкин” деган нормани ҳам киритиш лозим.

Президентимиз ўзининг 2020 йил 29 декабрдаги Олий Мажлисга мурожаатномасида “Маҳалла раиси ва унинг ўринбосарлари ваколатларини

кенгайтириб, уларга аҳоли муаммоларини бевосита ҳал қилиш имконини яратишимиз керак. Бунда маҳалла раисига маҳаллий кенгаш мажлисида кўрилиши мажбурий бўлган масалаларни киритиш ҳуқуқини бериш лозим. Бу орқали муаммоларни тезкор ҳал қилишга эришиш имконияти яратилади” [22] деган фикрни илгари сурган эди. Шу сабабли қонун лойиҳасида маҳалла раисига маҳаллий Кенгаш мажлисида кўрилиши мажбурий бўлган масалаларни киритиш ҳуқуқи қайд этилиши лозим.

ХУЛОСА

Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, қонун лойиҳасининг энг муҳим, эътиборга молик жиҳатлари бу – ҳокимларни Кенгаш ишига таъсири чекланганлиги, Кенгашга раҳбарлик қилиш учун Кенгаш раиси ва унинг ўринбосарлари лавозимини жорий этилганлиги, маҳаллий Кенгашда доимий асосда фаолият юритадиган депутатлар корпусининг жорий этилиши, ҳокимларнинг вакиллик ҳокимиятига ҳисобдорлиги реалликка айланиши ва натижада маҳаллий даражада ҳам ҳокимиятнинг бўлиниши принципи самаралироқ ишлашига шароит яратилаётганлигидир. Ундан ташқари, Кенгаш раиси ва уларнинг ўринбосарлари номзодини кўрсатишда партия фракциялари фикрларини инобатга олиш кўзда тутилганлиги сиёсий партияларни маҳаллий сайловларга ҳам кўпроқ эътибор қаратишига сабаб бўлади. Шу сабабли қонун лойиҳаси мамлакатимизда олиб борилаётган маъмурий ислоҳотларнинг мантиқий давоми сифатида халқ депутатлари Кенгашлари фаолиятини такомиллаштиришда муҳим ўринга эга бўлади.

Фойдаланилган адабиётлар (REFERENCES)

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “2022-2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг Тараққиёт стратегияси тўғрисида”ги ПФ-60-сон Фармони // Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 29.01.2022 й., 06/22/60/0082-сон.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 29 декабрдаги Олий Мажлисга мурожаатномаси. <https://president.uz/uz/lists/view/4057>
3. Маҳаллий вакиллик органлари тўғрисида қонун лойиҳаси. <https://regulation.gov.uz/oz/d/74612>
4. Маҳаллий ижроия ҳокимияти тўғрисида қонун лойиҳаси. <https://regulation.gov.uz/uz/d/74600>
5. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси. Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 01.05.2023 й., 03/23/837/0241-сон. // <https://lex.uz/uz/docs/-6445145>

6. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 20 декабрдаги Олий Мажлисга мурожаатномаси. // <https://president.uz/uz/lists/view/5774>
7. Ўзбекистон Республикаси конституцияси. Эски тахрир. // <https://lex.uz/docs/-20596?ONDATE=09.02.2021%2001>
8. “Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенати тўғрисида”ги қонун. Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 21.04.2021-й., 03/21/683/0375-сон) // <https://lex.uz/acts/-51799>
9. “Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси тўғрисида”ги қонун. Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 21.04.2021-й., 03/21/683/0375-сон) // <https://lex.uz/acts/-51961>
10. “Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенати тўғрисида”ги қонун. Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 21.04.2021-й., 03/21/683/0375-сон) // <https://lex.uz/acts/-51799>
11. “Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси тўғрисида”ги қонун. Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 21.04.2021-й., 03/21/683/0375-сон) // <https://lex.uz/acts/-51961>
12. Маҳаллий вакиллик органлари тўғрисида қонун лойиҳаси. <https://regulation.gov.uz/oz/d/74612>
13. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси. Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 01.05.2023 й., 03/23/837/0241-сон. // <https://lex.uz/uz/docs/-6445145>
14. Маҳаллий вакиллик органлари тўғрисида қонун лойиҳаси. <https://regulation.gov.uz/oz/d/74612>
15. Маҳаллий вакиллик органлари тўғрисида қонун лойиҳаси. <https://regulation.gov.uz/oz/d/74612>
16. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси. Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 01.05.2023 й., 03/23/837/0241-сон. // <https://lex.uz/uz/docs/-6445145>
17. Маҳаллий вакиллик органлари тўғрисида қонун лойиҳаси. <https://regulation.gov.uz/oz/d/74612>
18. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 29 декабрдаги Олий Мажлисга мурожаатномаси. <https://president.uz/uz/lists/view/4057>